

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო
irrubakidze@gmail.com

მზის ხანის ნიშნები ქართველთა მითურ ხილვაში გრ. რობაქიძის შემოქმედებითი ნააზრვის მიხედვით

გრიგოლ რობაქიძე თავადვე აღნიშნავს, რომ მისი შემოქმედება მითოსსა და სიმბოლოზე დგას (იხ. მისი წერილი „სათავენი ჩემი შემოქმედების“) . მითოსს ქართველი ავტორი გაიაზრებს გოეთეს ურფენომენის მოძღვრებაზე¹ დაყრდნობით, რომელსაც შემოქმედებით მეთოდად აქცევს. ამავე სწავლებას იყენებს ის ტრადიციის ცნების გადასააზრებლადაც. რობაქიძე ტრადიციის სათავეს ხედავს არა ისტორიულ, არამედ მითურ დასაწყისში. მისი თქმით, სწორედ მითურ დასაწყისში წარმოიშობა პირველხილვა და პირველმოქმედება. მითურ ხილვაშივე წარმოჩინდება მზის, იგივე სოლარული ხანის ნიშნებიც.

---

¹ მცენარეებზე ერთწლიანი დაკვირვების შედეგად, გოეთემ დაასკვნა, რომ განვითარების ყოველ ეტაპზე მცენარის თითოეული ნაწილი პოტენციურად შეიცავს მთლიანი მცენარის აღმოცენების შესაძლებლობას. გოეთეს აზრით, მცენარის ცალკეულ ნაწილთა აღნიშნული შესაძლებლობა განპირობებულია იმით, რომ ეს ნაწილები ატარებენ მთლიანი მცენარის შინასახეს, ანუ თაურფენომენს. მცენარის შემთხვევაში თაურფენომენი არის პირველმცენარე. „ამ რიგად: „პირველ მცენარე“ შინაგანი სახეა მცენარის და როგორც ასეთი, ასე ვთქვათ, მისი მითური რეალობა“ (რობაქიძე 2012: 87) . აღნიშნული მოძღვრების მიხედვით, ემპირიული სინამდვილის მრავალსახოვნებას საფუძვლად უდევს ერთი, საყოველთაო შინასახე. მცენარის შემთხვევაში გამოდის, რომ მცენარეთა მრავალფეროვნება თავმოყრილია პირველმცენარეში, ანუ ერთ, საყოველთაო მცენარისეულ ურფენომენში (გერ. Urphänomen - პირველსახე, სიმბოლო). ქართველ მწერალზე ამ აღმოჩენამ უდიდესი გავლენა იქონია: „გოეთეს მოძღვრება ურფენომენის შესახებ ჩემთვის საგანთა შემეცნების საფუძვლად იქცა“ (რობაქიძე 2009: 313) .)

გრ. რობაქიძე აღნიშნავს, რომ ჰესიოდე კაცობრიობის ისტორიას ჰყოფს ოთხ ხანად: ოქროს, ვერცხლის, სპილენძისა და რკინის. ქართველი მწერლის თქმით, ამ პერიოდთა ცვლა უნდა წარმოვიდგინოთ არა ისტორიულად (მაგალითად, ოქროს მერე ვერცხლის მოდის, შემდეგ სპილენძის), არამედ მითურად იმის მიხედვით, რაოდენ დაშორებულნი არიან ღვთიური და არაღვთიური ერთმანეთს. პირველი ხანა მიჩნეულია მზის ხანად. მზის პერიოდს ახასიათებს თავისი სპეციფიკური ნიშნები, რომლებიც, რობაქიძის აზრით, გამოვლენილია ქართველთა მითურ ხილვაში. ამ მოსაზრების დასამტკიცებლად, მას ქართული ყოფიდან მოჰყავს შემდეგი მაგალითი: ქართველი მევენახე ამბობს: „თვალი ჩასულა მტევანში“ . ეს ნიშნავს, რომ მტევანი დამწიფდა. რობაქიძე აღნიშნავს: ერთია, რომ თვალი აქ მზის სიმბოლოა და მეორე, რომ „მზე თვალად ისხმის მტევანში და თვალურ ავსებს მას, ამწიფებს“ (რობაქიძე 2012: 186) . მზის, თვალის ჩასვლა მტევანში და მისი დამწიფება პროცესია. აქ ქართველი მოაზროვნე ხედავს მზისა და მტევნის ურთიერთქცევის ამბავს, რაც, მისი აზრით, მითოსია. ის პარალელს ავლებს პლოტინის „თვალი მზიურთან“ და გოეთეს ერთ სტრიქონთან: „თუ არ იყოს თვალი მზიურ, ვით შეეძლოს მას ხილვა მზისა“ . მისივე შენიშვნით, პლოტინთან და გოეთესთან თვალთა მზიური, ხოლო ქართველი მევენახისთვის კი თვალი მზეა თვითონ.

რობაქიძე ასევე გამოთქვამს საკუთარ ჰიპოთეზას სვასტიკის შესახებ. სვასტიკა არის ბორბალში მოქცეული კაკვიანი ჯვარი. აქ ბორბალი მიუთითებს მნათობის კოსმოსურ ბრუნვაზე. მისი შექმნის დროს ურემი ჯერ კიდევ არ არსებობდა. ქართულ ენაში კი გვხვდება „ურმის თვალი“. მისი აზრით, აქ თვალში სწორედ ბორბალი იგულისხმება. ამდენად, ქართულ ხილვაში წარმოჩინდა სვასტიკა. ამ ხილვაში მზე მიჩნეულია თვალად, ურმის გამოგონებისას ბორბალი ჯვარისა გადმოვიდა თვალად, როგორც საგანი.

გრ. რობაქიძე შენიშნავს, რომ ქართველები ფიცისას მეტყველებაში ვიყენებთ ფრაზებს - „ჩემმა მზემ“ , „ შენმა მზემ“. ის ამაში ადამიანის მზესთან თანაზიარობის იდეას ხედავს. ამავე იდეის გამოვლინებად მიაჩნია სტრიქონი „ვეფხისტყაოსნიდან“ : „მზე უშენოდ ვერ იქნების, რადგან შენ ხარ მისი წილი“ , რომელიც ქაჯეთის ციხეში დატყვევებულმა ნესტანმა მისწერა ტარიელს. ქართველი მწერალი იქვე დასძენს, რომ ნიკო მარი ამაში ნეოპლატონიზმს ხედავდა, მაგრამ არ იცოდა, რომ თავად ნეოპლატონიზმში მზესთან თანაზიარობის იდეა სწორედ სოლარული ხანიდან გადავიდა.

მზის ნიშანს ხედავს რობაქიმე ვაზის ჯვარშიც. „ქრისტეს სჯულს ჩვენში არ შეუმუსრავს უძველესი სიბრძნე: პირიქით, სწორედ მზეში გამობრწყინდა ქრისტიანობის უღრმესი არსი. ამის საუკეთესო სიმბოლო ვაზის ჯვარია“ (რობაქიმე 2012: 144) . მისი თქმით, ვაზის ჯვარში მზე და მიწაა შეუღლებული. ქართველი ავტორი აღნიშნავდა, მართალია, ვაზის ჯვარი ისტორიას, მაგრამ ის ისეთი სიღრმით ვლინდება, რომ მითური ხილვის სინამდვილედ გვევლინებაო.

გრ. რობაქიმე ფართოდ მიმოიხილავს მზისა და ქართველების კავშირს რომანში „მცველნი გრაალისა“ . აღნიშნულ ნაწარმოებში ის წერს, რომ მცხეთელ მოგვებს ჰქონდათ ცოდნა მზის შესახებ, რაც მიგვანიშნებს ქართველების იდუმალ, ღრმა კავშირზე მზესთან, რომელიც არსებობდა ჯერ კიდევ წარმართულ საქართველოში. რობაქიმის აზრით, შემდგომში ეს ცოდნა და, საერთოდ, მზის თაყვანისცემა, შეესისხლხორცა ქართულ ქრისტიანობას.

მზისა და ქართველების კავშირის რობაქიმისეული ხედვის წარმოსაჩენად საკმარისია გავიხსენოთ „მცველნის გრაალისას“ მთავარი გმირის, ლევან ორბელის (რომლის პროტოტიპიც თავად გრ. რობაქიმეა) , სადღეგრძელო. ორბელის სიტყვა ასე იწყება: „ჭემმარიტად მზის ნიშნულია საქართველო“ (რობაქიმე 2012: 60) . მისი თქმით, ქართულ შეგნებაში სიცოცხლე მზის ნიშნითაა აღბეჭდილი, რაც, მისი ახსნით, ნიშნავს, რომ მზის რჩეული ადამიანი ყოველ წუთს მზადაა საკუთარი თავის მზესავით გასაჩუქებლად. მზე ხომ თავის ნათელს, სხივებს უანგაროდ ჰფენს სამყაროს. თუმცა ადამიანისაგან საკუთარი თავის მზესავით ანგარიშოდ გაცემას გამბედაობა სჭირდება. ორბელი აღნიშნავს, რომ ვინც ამ გამბედაობას გამოიჩენს, მხოლოდ ის დაიმორჩილებს ბედისწერას. ასე ესახება მას ჭემმარიტი ბედნიერების შეცნობის გზა. ლევან ორბელს მიაჩნია, რომ ქართველისთვის ცეცხლი და მზე ყოფიერების არსი და სიმბოლოა. მას მაგალითად მოჰყავს თემურ ლენგის ისტორიკოსის დასკვნა: ქართველებს მოთმინება არ აქვთ, სულსწრაფები არიან და მთელ თავიანთ ძალას პირველივე შეტაკებისას ხარჯავენო. ორბელი ამ დასკვნას ეჭვის თვალით უყურებს. მისი აზრით, ქართველს მოთმინებაც აქვს და მტკიცე ხასიათიც, უბრალოდ, ერთია: ის არაფერს ანგარიშობს, რადგან მზით სულდგმულობს, მზის ნიშნულიანი ქვეყნის შვილია და ცივი გონებით გათვლა არ ეხერხება. როგორც ზემოთ ვთქვით, მზეც ხომ არ ანგარიშობს თავისი ნათლის გაცემას. აქ სადღეგრძელოს წარმომთქმელი აღნიშნავს, რომ ქართულში ანგარიში ანგარებას უკავშირდება. მაშასადამე, ქართველი არ ანგარიშობს, ის

უანგაროდ გასცემს საკუთარ თავს, განსაკუთრებით, სიყვარულში. ამის საუკეთესო მაგალითი კი, ორბელის თქმით, „ვეფხისტყაოსანია“ , რომელიც მზიურ სიყვარულს აღგვიწერს.

რობაქიძის მოსაზრებით, ოქროს ხანაში ჩამოყალიბებული იყო გარკვეული წმინდა იერარქია, რომელიც აისახა ქართულ ყოფაშიც. ავტორს ამის მაგალითად მოჰყავს შემდეგი: მანდილოსანს ვკოცნით, ხატს ვეამბორებით. დარბაზში ვმღერით, სალოცავში ვგალობთ. საღვთო წერილისთვის ვიყენებთ ხუცურს, საერო წიგნს ვწერთ მხედრულით. კაცს მივმართავთ ბატონოთი, ღმერთს - უფალოთი.

ის საკრალურ ბუნებას ხედავს სიტყვაში - უფლება - და აღნიშნავს, რომ უფლება უფლისგან მოდის და არა ბატონისგან.

რაც შეეხება ხელმწიფეს, რობაქიძის აზრით, აქაც საკრალურობასთან გაქვს საქმე. ქართველი მწერლის განმარტებით, ხელი, კულტურული თვალსაზრისით, ზღვარს სდებს ადამიანსა და ცხოველს შორის. მაშასადამე, ყველაზე მეტად მის მნიშვნელობას ვინ უნდა გრძნობდეს თუ არა მმართველი, ხელმძღვანელი. მისი ხელი უნდა იყოს მწიფე. მწიფე გულისხმობს მდიდარსა და უხვს. ის იშველიებს მიხილ წერეთლის აზრსაც, რომ მწიფე ნიშნავს მიწვდომასაც, ანუ მწიფე ხელით მინიშნებულია მწვდომზე, ე.ი. ადამიანზე, რომელიც უნდა მისწვდეს ისეთ რამეს, რაც სხვებისთვის მიუწვდომელია.

რობაქიძე იქვე გვამცნობს სოლარული პერიოდისათვის დამახასიათებელ კიდევ ერთ ძალიან საინტერესო ნიშანს იმავე ხელმწიფესთან მიმართებით. ოქროს ხანაში მმართველი მეფეც ყოფილა და მღვდელიც. ანუ ერთ პიროვნებაში ერთიანდებოდა როგორც საერო, ისე სასულიერო ძალაუფლება. მაშასადამე, ქართველი მწერლის მტკიცებით, ხელმწიფეში მოცემულია მთელი კონცეფცია „Priester-könig“ - სა, ანუ მღვდელ-მეფისა. ქართველთა მღვდელ-მეფე კი, მისი თქმით, არის დავით აღმაშენებელი. აღმაშენებელი თავის მოჭრილ მონეტაზე საკუთარ სახელს ტვიფრავდა ხან როგორც „ხრმალი ქრისტესი“ , ხანაც როგორც „ყმა ქრისტესი“. რობაქიძე მიიჩნევს, რომ პირველ შემთხვევაში იგულისხმება მეფე, მეორეში კი - მღვდელი.

გრ. რობაქიძე ასევე გამოყოფს ქართულ სიტყვაში წარმოჩენილ მზის, მზიურობის ნიშნებს. ამის მაგალითად ის მოიხმობს რამდენიმე ქართულ სიტყვას. ქართველი მოაზროვნე ფიქრობდა, რომ სიტყვა - მზერა - მოდის მზიდან („მზე მზერს“ , „ადამიანიც მზერს“ , ანუ უმზერს, უყურებს საგანს ან მოვლენას) . მისივე აზრით, მზესთანაა

დაკავშირებული სიტყვა დამარხვა, მარხვა კი იგივე დამარხვაა. „მზე თითქოს „იმარხება“ ზამთარში, ებრძვის სიბნელეს. სძლევს მას, შემდეგ ამოდის, იშლება ნათელი, „იხსნება“ [რობაქიძე 2012: 129] .

მზესთან თანაზიარობის, წილობის იდეის გამოვლინებად მიაჩნია რობაქიძეს ქართული ზმნის უნარი - აწარმოოს მარადი მყოფადის დრო. მისი თქმით, მითური დრო არის მარადი აწმყო, რომელიც ვერ იქცევა წარსულად, ხოლო მომავალს თავის თავში გულისხმობს. ნესტანი ტარიელს სწერს არა გნახავ ან დაგსახავ, არამედ გნახო, დაგსახო. ქართველი მწერალი ხაზს უსვამს იმას, რომ ქართული ზმნის ზემოაღნიშნული უნარი ძლიერებს თავის მზის წილად აღქმას, მარადიულ განსხეულებას.

ამრიგად, გრიგოლ რობაქიძის შემოქმედებით ნააზრევის თანახმად, ქართველთა მითურ ხილვაში ვლინდება მზის ხანის ნიშნები. ისინი წარმოჩენილია ქართველი ხალხის როგორც ყოფაში, ისე მათ ენასა და ხასიათში. გრ. რობაქიძის მიერ მოხმობილი, ზემოთ წარმოდგენილი მაგალითები სწორედ ამას მოწმობს.

ბიბლიოგრაფია

რობაქიძე, გრიგოლ, „მცველნი გრალისა“ , თბილისი, „არტანუჯი“ , 2018 წელი, 324 გვ.

რობაქიძე, გრიგოლ, „წიგნი IV, პუბლიცისტიკა, ეპისტოლარული მემკვიდრეობა“, თბილისი, ლიტერატურის მუზეუმის გამომცემლობა, 2012 წელი, 959 გვ.